01/12/2020

Ο Δεκέμβριος στον Πόντο

/ Παράδοση

Ο μήνας Δεκέμβριος στον Πόντο λεγόταν Χριστιανάρτ’ς επειδή κατά τη διάρκειά του γιορτάζονται τα Χριστούγεννα. Σε πολλές περιοχές του Πόντου είχε κι άλλες ονομασίες. Στην Ινέπολη ονομαζόταν Σαρανταήμερος, στην Κερασούντα και στην Τρίπολη λεγόταν Χριστιενάρης, στα Κοτύωρα, τη Σάντα, την Τραπεζούντα και τη Χαλδία Χριστιενάρτ’ς ή Χριστιανάρτ’ς. Στη Ροδόπολη λεγόταν Χριστουγενάρτ’ς.

Τον Δεκέμβριο στον Πόντο οι περισσότερες περιοχές ήταν σκεπασμένες με χιόνια, γι’ αυτό και σταματούσαν οι εξωτερικές δουλειές και γύριζαν οι ξενιτεμένοι στα σπίτια τους. Οι νοικοκυραίοι έβρισκαν την ευκαιρία να περάσουν περισσότερο χρόνο με την οικογένειά τους αλλά και να κάνουν τα γνωστά παρακάθια.

Υπήρχε και το εξής δίστιχο: «Ο Χριστιανάρτς φέρ’ κρύον, να σαν π’ έχ’ τον βίον» (ο Δεκέμβριος φέρνει κρύο, ευτυχισμένος είναι εκείνος που έχει πολλά αγαθά).

Την παραμονή των Χριστουγέννων τα μικρά Ποντιόπουλα εθήμιζαν (έλεγαν τα χριστουγεννιάτικα κάλαντα). Χωρισμένα σε ομάδες έψελναν τα «Χριστούγεννα» έξω από κάθε σπίτι, ενώ παλαιότερα έστεκαν μπροστά στο εικονοστάσι. Τα κάλαντα ήταν πολλών ειδών. Συνήθως τραγουδούσαν το «Χριστός γεννέθεν». Άλλοτε το «Καλήν εσπέραν, άρχοντες, αν είναι ορισμός σας, Χριστού τη θεία γέννηση να πω στ' αρχοντικό σας» ή το «Άναρχος Θεός καταβέβηκεν και εν τη παρθένω κατώκησεν».

Στα Σούρμενα έψελναν άντρες, και όχι παιδιά, το «'Ποψινό βραδύ, καλό βραδάκι! 'Πόψ' εγεννέθε καλό παιδάκι!»

Την ίδια μέρα πήγαιναν στη εκκλησία μικρούς άρτους, τα «κολόθια» ή τσουρέκια, και τα μοίραζαν την επομένη στο εκκλησίασμα για τις ψυχές των νεκρών τους.

Στον Πόντο η περίοδος από την ημέρα των Χριστουγέννων μέχρι και την ημέρα των Φώτων ονομαζόταν Καλαντόφωτα ή Δωδεκαήμερα. Σε μερικές περιοχές είχε και άλλες ονομασίες (στην Κρώμνη «Πηζίαλα», στα Σούρμενα «Αρτσιβούρτσι»). Σύμφωνα με την παράδοση της Εκκλησίας η κάθε γιορτή αρχίζει από τον Εσπερινό της και τελειώνει την επόμενη ημέρα. Έτσι απαγορεύεται στη διάρκειά της οποιαδήποτε εργασία.

Οι δώδεκα αυτές ημέρες θεωρούνταν και «ημερομήνια». Η κάθε μέρα φανέρωνε τι καιρό θα κάνει τον αντίστοιχο μήνα αρχίζοντας και αντιστοιχίζοντας την 25η Δεκεμβρίου με το μήνα Μάρτιο.

Στη διάρκεια αυτών των ημερών δεν γίνονταν γάμοι, ούτε και κυκλοφορούσε κανείς τη νύχτα για να μην τον βλάψουν τα κακά πνεύματα. Μετά τη γέννηση λοιπόν του Χριστού, πίστευαν ότι τα πονηρά πνεύματα, οι καλικάντζαροι, κυκλοφορούσαν ελεύθερα για να συνετιστούν. Αυτά όμως, αντίθετα, προσπαθούσαν να βλάψουν με κάθε τρόπο τους ανθρώπους στη διάρκεια της νύχτας, γι' αυτό και δεν έπρεπε να κυκλοφορεί κανείς έξω.

Η βλάβη που προκαλούσαν στον κάθε άτυχο που συναντούσαν ήταν να του κλέψουν την ομορφιά, να του πάρουν τη λαλιά, να τον τυφλώσουν κτλ., δραστηριότητα που διαρκούσε μέχρι τον αγιασμό των Φώτων, οπότε ασυμμόρφωτα επέστρεφαν και σφραγίζονταν στα κλουβιά τους μέχρι τα επόμενα Χριστούγεννα. Τα ονόματά τους ήταν διάφορα από περιοχή σε περιοχή. Έτσι στην Κρώμνη τα έλεγαν «πιζήαλα» επειδή είναι ζηλόφθονα (από το επίζηλα). Αλλού τα έλεγαν «περίδες» από το τουρκικό «περί» που σημαίνει μάγισσα. Η συνήθης ονομασία τους, όμως, ήταν καλικάντζαροι. Για να μην τους προκαλέσουν, πολλοί δεν έλεγαν το όνομά τους, αλλά «εκείν' που πορπατούν τη νύχταν» ή «που είν' απ' εμάς καλλίον!» ή «οι

καλοί».

Μια άλλη ιδιαίτερη εκδήλωση των εθίμων του ποντιακού λαού που λάμβανε χώρα την ίδια περίοδο ήταν το παραδοσιακό του θέατρο, «τα Μωμογέρια». Το ειδικό τούτο θέατρο περιοριζόταν χρονικά στο δωδεκαήμερο, από τα Χριστούγεννα ως τα Θεοφάνια. Σύμφωνα με το έθιμο, λαϊκοί αυτοσχέδιοι θίασοι έδιναν παραστάσεις σε αυλές σπιτιών, σε διασταυρώσεις δρόμων και σε πλατείες χωριών και πόλεων.

Οι υποδυόμενοι τους διάφορους χαρακτήρες ήταν συνήθως άτομα νεαρής ηλικίας, ανάμεσα στα οποία συγκαταλεγόταν απαραιτήτως και ένας λυράρης. Η θεματολογία του ειδικού αυτού θεάτρου ποίκιλλε ανάλογα με τον τόπο. Οι αναφορές, εκτός από έναν κωμικό στόχο, είχαν πάντοτε συγκεκριμένες αιχμές και αποσκοπούσαν, εκτός από τη διακωμώδηση, να δείξουν και ό,τι κακώς κείμενο μπορούσε να στηλιτευτεί.

Οι γιορτές του Δεκεμβρίου:

Αγ. Βαρβάρα (από τη Μερζιφούντα του Πόντου) στις 4 Δεκεμβρίου.
Άγ. Σάββας (από τη Μουταλάσκη του νοτιοδυτικού Πόντου) στις 5 Δεκεμβρίου.
Άγ. Νικόλαος (από τα Πάταρα του δυτικού Πόντου) στις 6 Δεκεμβρίου.
Αγ. Άννα στις 9 Δεκεμβρίου (στον Πόντο λεγόταν και Ανατολή).
Άγ. Μηνάς στις 10 Δεκεμβρίου (μαζί με τον Άγιο Φανούριο ήταν οι άγιοι της τύχης).
Άγ. Σπυρίδωνας στις 12 Δεκεμβρίου.
Άγ. Ελευθέριος στις 15 Δεκεμβρίου (ο άγιος της ελευθερίας για τους φυλακισμένους και τις εγκύους).
Χριστούγεννα στις 25 Δεκεμβρίου.

Πηγή: pontos-news.gr